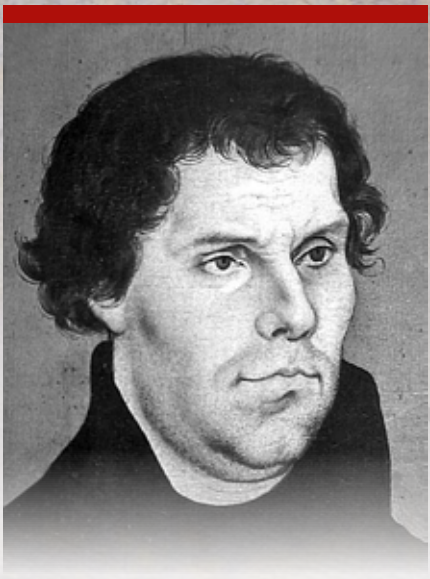

LUTHER Martin

MUŽ, KTERÉHO DOBA POTŘEBOVALA

D. MARTIN LUTHER

Muž, kterého doba potřebovala

Martin Luther patří k nejvýznamnějším reformátorům. Za jeho působení vrcholí reformační úsilí a reformace si otevírá cestu do většiny evropských zemí.

Podobně jako první hlasatelé evangelia, také Luther vyšel z chudých poměrů. Dětství prožil ve skromné rodině německého venkovana. Jeho otec prací v dolech vydělával peníze na jeho výchovu – chtěl mít ze syna právníka. Bůh však měl s ním jiné záměry: Luther se měl stát stavitelem „velkého chrámu", který byl budován postupně v průběhu mnoha staletí. Bůh připravoval Luthera pro jeho důležité životní poslání ve škole nesnází, odříkání a přísné kázně.

Lutherův otec byl muž energický a rozhodný, měl pevné zásady a potrpěl si na čestnost a otevřenost. Díky zdravému selskému rozumu záhy pochopil, že mnišským řádům není co důvěřovat. Nesl proto s velkou nelibostí, když Martin Luther bez jeho svolení vstoupil do kláštera. Trvalo dva roky, než se se synem znovu smířil, ale ani pak svůj názor nezměnil.

Ve škole, kam ho rodiče poslali už v raném mládí, jednali s Lutherem drsně až krutě. Doma měli takovou nouzi, že když začal chodit do školy v jiném městě, musel si vydělávat na stravu zpěvem po domech. Tehdejší ponuré a pověrami prostoupené náboženské představy mu naháněly strach. Chodil spát utrápený, bál se temné budoucnosti a třásl se hrůzou při pomyšlení na Boha, kterého znal spíše jako přísného, neúprosného soudce a krutého tyrana než jako laskavého nebeského Otce. I za tak nepříznivých okolností usiloval Luther o vysokou mravní a rozumovou úroveň.

Luther na univerzitě a v klášteře

Když v osmnácti letech nastoupil na univerzitu v Erfurtu, bylo jeho postavení příznivější a jeho vyhlídky lepší než v předchozích letech. Jeho rodiče se šetrností a úsilím dopracovali k určitému majetku a mohli ho hmotně podporovat. Vliv jeho rozumných přátel poněkud potlačil neblahé účinky jeho dřívější výchovy. Studoval knihy nejlepších spisovatelů, pilně shromažďoval jejich nejzávažnější myšlenky

a osvojoval si moudrost moudrých. Dobrá paměť, živá představivost, bystrý úsudek a neúnavná píle ho záhy vynesly na první místo mezi spolužáky. Byla to příprava pro zápasy, které ho v životě čekaly.

Když si jednou prohlížel knihy v univerzitní knihovně, objevil latinskou Bibli. Slýchával dříve části z evangelií a epištol, které byly předčítány při bohoslužbách, a domníval se, že je to celá Bible. Nyní měl poprvé v rukou celé Boží slovo. Se smíšenými pocity posvátné úcty a úžasu listoval jejími stránkami.

Opravdová touha po osvobození od hříchu a po míru s Bohem ho nakonec přivedla k tomu, že vstoupil do kláštera a stal se mnichem. Tam od něj vyžadovali, aby vykonával nejhrubší práce a žebral po domech. Trpělivě však snášel toto pokořování, protože se domníval, že za své hříchy musí trpět. Čím více sílilo jeho přesvědčení o tom, že je hříšník, tím více se snažil vlastními skutky získat odpuštění a pokoj. Pomocí postů, nočních bdění a bičování se snažil potlačit své přirozené žádosti, kterých ho mnišský život nezbavil. Později říkával: *„Byl jsem opravdu zbožným mnichem a zachovával jsem pravidla svého řádu přísněji, než mohu vylíčit. Může-li se mnich dostat do nebe díky svým mnišským skutkům, pak bych na to měl jistě nárok... Kdyby to bylo pokračovalo dále, určitě bych si umrtvováním přivodil smrt."* Přestože se snažil ze všech sil, jeho nitro nenacházelo pokoj. Nakonec se dostal až na pokraj zoufalství.

Když už se Lutherovi zdálo, že je všechno ztraceno, poslal mu Bůh přítele a pomocníka.

Byl to zbožný Staupitz. Otevřel Lutherovi Boží slovo a vedl ho k tomu, aby přestal myslet na sebe a hloubat o věčném trestu za přestoupení Božího zákona a hleděl více na Ježíše Krista, svého Spasitele, který odpouští hříchy. *„Netrap se nad svými hříchy, ale raději se vrhni do náruče Vykupitele. Doufej v něho, ve spravedlnost jeho života, ve výkupnou moc jeho smrti... Miluj Krista, který tě miloval jako první“* (D'Aubigné, sv. 2, kap. 4). Tato slova posla milosti na Luthera hluboce zapůsobila. Po mnoha bojích s bludy, které tak dlouho zastával, mohl lépe poznat pravdu a dojít k vnitřnímu pokoji.

Luther byl vysvěcen na kněze a povolán z kláštera na univerzitu ve Wittenbergu jako profesor. Tam se věnoval studiu Bible v původních jazycích. Začal přednášet o Bibli, mnoha nadšeným posluchačům vykládal knihu žalmů, evangelia a epištoly. Staupitz, jeho přítel a představený, na něj naléhal, aby vystoupil na kazatelnu a kázal Boží slovo. Luther váhal, cítil se nehodný mluvit k lidem na Kristově místě. Teprve po dlouhém vnitřním boji se podvolil. Posluchači byli uchváceni jeho výřečností. Jasnost, s níž předkládal pravdy, je přesvědčovala a jeho vroucnost ovlivňovala jejich srdce.

Luther byl stále věrným synem římské církve a ani ho nenapadlo, že by mohl být někým jiným. Boží prozřetelnost ho vedla, aby navštívil Řím. Šel pěšky a přespával v klášterech. Konečně v dálce uviděl město na sedmi pahorcích. V hlubokém pohnutí padl na zem

a zvolal: *„Svatý Říme, buď pozdraven."* Pak vešel do města, navštěvoval kostely, naslouchal podivným bajkám, které vyprávěli kněží a mniši,

Martin Luther

a konal všechny požadované obřady. Všude se ale setkával s projevy, které v něm vzbuzovaly úžas a hrůzu. Napsal*: „Nikdo si neumí představit, jaké hříchy a hanebnosti se v Římě dějí. Je třeba to vidět a slyšet, aby tomu vůbec bylo možné uvěřit. Existuje-li nějaké peklo, pak je Řím postaven na něm. Toto město je bezedný jícen, který chrlí všechny druhy hříchů"* (D'Aubigné, sv. 2, kap. 6).

Krátce předtím vydal papež výnos, kterým sliboval odpustky všem, kdo po kolenou vystoupí po Pilátových schodech, o nichž se tvrdilo, že prý po nich sestupoval náš Spasitel, když opouštěl Pilátovu soudní síň, a které byly údajně zázračným způsobem přeneseny z Jeruzaléma do Říma. Luther jednoho dne zbožně vylézal tyto schody po kolenou, když tu se mu zdálo, že slyší hlas podobný hromu, který

mu říká: *„Spravedlivý bude žít z víry“* (Ř 1,17). Luther se rychle postavil na nohy a pospíchal pryč z tohoto místa hanby a hrůzy. Od té doby chápal jasněji než kdykoli dříve, jak je nesmyslné věřit, že si člověk může spasení zasloužit svými skutky, a jak je důležité věřit v zásluhy Ježíše Krista. Když pak opustil Řím, odvrátil se od něho také svým srdcem.

Spor o odpustky

Po návratu z Říma získal Luther na wittenberské univerzitě hodnost doktora teologie. Nyní měl možnost věnovat se plně studiu Písma, které tolik miloval. Slavnostně se zavázal, že bude celý svůj život pilně studovat a věrně kázat Boží slovo, nikoli výroky a učení římské církve. Už nebyl pouhým mnichem nebo profesorem, ale pověřeným hlasatelem Bible. Byl povolán, aby jako pastýř sytil Boží lid, který hladoví a žízní po pravdě.

Světlo a tma se však snášet nemohou. Zachovávat a bránit jedno znamená napadat a vyvracet druhé. Římská církev začala obchodovat s Boží milostí. Pod záminkou zajištění prostředků nutných na stavbu chrámu svatého Petra v Římě byly jménem papeže veřejně nabízeny ke koupi odpustky za hřích. Za cenu takových zločinů měl být postaven chrám k Boží poctě, jeho „úhelný kámen“ měl být položen za „mzdu nepravosti“. Avšak právě prostředek, který si Řím vybral, aby se povznesl k dalšímu rozmachu, zasadil smrtelnou ránu jeho moci a velikosti.

Úředník pověřený prodejem odpustků v Německu, Tetzel, byl usvědčen z nejhorších zločinů proti společnosti i proti Božímu zákonu. Nechal se ale najmout, aby prosazoval zištné a bezohledné plány papeže. Docela bezostyšně odříkával největší lži a vyprávěl bajky, jimiž chtěl oklamat důvěřivé a pověrečné lidi. Kdyby ovšem lidé znali Boží slovo, nebylo by tak snadné je oklamat. Když Tetzel vcházel do města, šel před ním posel a oznamoval: *„Milost Boží a svatý otec vcházejí do vašich bran.“* Lid vítal rouhavého obchodníka, jako by k nim sestoupil z nebe sám Bůh. Hanebný obchod se konal v kostele, kde Tetzel z kazatelny vychvaloval odpustky jako nejcennější Boží dar. Prohlašoval, že jeho potvrzenky o odpuštění mají moc odpustit i hříchy, které bude kupující chtít spáchat v budoucnosti, a to bez nutnosti činit pokání. Navíc tvrdil, že odpustky mají moc zachránit

Johann Tetzel – známý německý kazatel a prodejce odpustků

nejen živé, ale i mrtvé a že v tom okamžiku, kdy peníze dopadnou na dno jeho pokladny, opustí duše, za niž bylo zaplaceno, očistec a dostane se do nebe.

Luther se zhrozil, když slyšel rouhavá slova prodavačů odpustků. Odpustky si také koupilo mnoho členů jeho sboru a brzy začali přicházet ke svému duchovnímu, zpovídali se z různých hříchů a očekávali rozhřešení ne proto, že by svých hříchů litovali a chtěli se napravit, nýbrž proto, že si koupili odpustky. Luther odmítal dát jim rozhřešení a upozorňoval je, že bez pokání a nápravy života ve svých hříších zahynou. Bezradně se obrátili na Tetzela se stížností, že jejich zpovědník neuznává jejich potvrzenky o odpustcích. Někteří dokonce žádali, aby jim vrátil jejich peníze. To Tetzela přivedlo k nepříčetnosti – zuřil a klel, na náměstích dal zapálit ohně a prohlašoval, že dostal od papeže příkaz upálit všechny kacíře, kteří se odváží postavit se proti jeho nejsvětějším odpustkům.

Lutherovy teze

Protože Tetzel nepolevil ve svém úsilí při prodeji odpustků a dál hlásal bezbožná tvrzení, Luther se rozhodl proti těmto zlořádům zakročit ostřeji. Brzy se mu naskytla vhodná příležitost. V zámeckém kostele ve Wittenbergu uschovávali mnoho ostatků a o některých svátcích je veřejně vystavovali. Právě se blížil svátek Všech svatých. Den předtím se Luther připojil k zástupům, které již proudily do kos-

tela, a přibil na dveře chrámu listinu obsahující 95 tezí proti učení o odpustcích. Prohlásil přitom, že je ochotný obhájit tyto teze příštího dne na univerzitě proti všem, kdo si myslí, že je mohou vyvrátit.

95 Lutherových tezí – norimberský tisk z roku 1517

Jeho teze vzbudily všeobecnou pozornost. Lidé je četli znovu a znovu a všude se o nich mluvilo. Vyvolaly velké vzrušení na univerzitě i v celém městě. Články dokazovaly, že moc odpouštět hříchy nebo promíjet trest za ně nebyla nikdy dána ani papeži, ani žádnému

jinému člověku. Celá věc odpustků je podvod – způsob, jak vylákat z pověrčivých lidí peníze. Dokazovaly také, že Kristovo evangelium je nejcennějším pokladem církve a že Boží milost, která je v něm zjevena, je zdarma udělována všem, kdo ji přijímají pokáním a vírou.

Lutherovy teze byly výzvou k diskuzi. Nikdo se však neodvážil do diskuze vstoupit. Otázky, které Luther předložil, se v několika málo dnech rozšířily po celém Německu a za pár týdnů o nich věděl celý křesťanský svět. Mnozí oddaní katolíci, kteří věděli o zlořádech v církvi a bědovali nad nimi, avšak nevěděli, jak zastavit jejich postup, četli teze s velkou radostí a poznávali v nich Boží hlas. Cítili, že Pán se postaral o to, aby rychle se šířící záplava zkázy, jejímž zdrojem byl Řím, byla zastavena. Knížata a světská vrchnost se tajně radovaly, že bude konečně zastavena domýšlivá síla, která neuznává právo odvolat se proti jejím rozhodnutím.

Luthera sice vedl k zahájení reformačního díla Duch svatý, ve svém úsilí však nemohl dále pokročit bez vážných střetů. Jeho nepřátelé ho pomlouvali a odsuzovali, překrucovali jeho úmysly, posmívali se mu a trousili uštěpačné poznámky. Luther však žil v jistotě, že vedoucí představitelé církve i škol se k němu ochotně připojí v úsilí o nápravu. Povzbuzení, kterého se mu dostalo od vysoce postavených lidí, mu dodávalo radost a naději. Podpora se však časem změnila ve výtky a odsuzování. Mnozí církevní i světští hodnostáři sice byli přesvědčeni, že jeho teze jsou pravdivé, brzy

však pochopili, že kdyby na ně přistoupili, vyvolalo by to velké změny. Osvícení a reforma v širokých lidových vrstvách by nutně vedly k podlomení moci Říma.

Lutherovo učení přitáhlo pozornost přemýšlivých lidí v celém Německu. Místo mrtvého formalismu, v němž byla církev tak dlouho udržována, nastupovala živá víra. Lidé přestávali věřit pověrám římské církve, mnohé předsudky vzaly za své. Všeobecný zájem vyvolával stále větší obavy církevní vrchnosti. Luther dostal pozvání do Říma, kde se měl odpovídat z šíření kacířství. Jeho přátelé se však tohoto příkazu zalekli. Velmi dobře si uvědomovali, jaké nebezpečí by mu hrozilo v tomto zkaženém městě. Nesouhlasili s tím, aby jel do Říma, a žádali, aby byl vyslýchán v Německu. Nakonec to také tak dopadlo. Papež jmenoval vyslance, který měl případ vyřešit. V písemných pokynech mu dal na srozuměnou, že Luthera již prohlásil za kacíře, a vyslanci uložil, „aby ho neprodleně stíhal a trestal". Dále papež svému vyslanci nařídil, aby vyhubil „kacířskou nákazu" tím, že vyobcuje z církve s výjimkou císaře všechny, bez ohledu na jejich postavení, kdo nebudou ochotni Luthera a jeho přívržence zatknout a předat Římu k potrestání.

V této době, kdy Luther tolik potřeboval nějakého přítele, který by ho povzbudil, případně mu i poradil, poslala mu Boží prozřetelnost Filipa Melanchthona. Byl to skromný a ostýchavý mladý muž. Díky zdravému úsudku, rozsáhlým vědomostem a působivé výřečnosti, ale